

REZILIENS KÖZÖSSÉGEK? – A TÁRSADALMI KOHÉZIÓ MIKROTÉRSÉGI VIZSGÁLATA

MAHLER BALÁZS

Soproni Egyetem – PhD-hallgató

Mahler.Balazs@phd.uni-sopron.hu

ÖSSZEFOGLALÓ: A reziliencia és azon belül is a társadalmi reziliencia vizsgálata a tudományos értekezések körében meglehetősen népszerű. Ugyanakkor az alkalmazott módszertan egyáltalán nem nevezhető egységesnek, ami megnehezíti a különböző kutatások összehasonlítását. Léteznek ugyan irányadó trendek, de ezek mélysége egy-egy mikroszintű jelenség megértéséhez nem elégséges. – Jelen tanulmányban a társadalmi reziliencia ernyője alatt négy mikrotérség társadalmi kohéziós vizsgálatát végzem el egy reprezentatív kérdőíves kutatás adatai alapján. A vizsgálattal az a célom, hogy a mikrotérségek közötti finom különbségekre rámutatva, a reziliencia vizsgálatok bonyolultságát és mélységet megpróbáljam érzékeltetni, továbbá rámutassak a módszertani egységesítési törekvések nehézségeire.

KULCSSZAVAK: társadalmi reziliencia, társadalmi kohézió, interdiszciplinaritás, indexépítés, vidékszociológia

BEVEZETÉS

A társadalmi reziliencia tudományos népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a ScienceDirect adatbázis a szókapcsolatra keresve csak az elmúlt két és fél évből közel ötszáz találatot jelenít meg. Nyilván ezek egy része nem elsősorban a konkrét jelenséget kutatja, mindössze említés szintjén tartalmazza a cikk a szókapcsolatot, ugyanakkor korábbi kutatás (Mahler, 2024b) már igazolta, hogy a társadalmi reziliencia kérdése sokrétű, kutatási módszertana erősen differenciált. Ennek ellenére napjaink társadalmi működésének megértéséhez mégis elkerülhetetlen, hiszen a rezilienciaképesség a gyorsan változó gazdasági és társadalmi környezet egyik alapvető mérőeszköze lett háttérbe szorítva vagy talán inkább helyettesítve a fenntarthatóság eszméjét.

A krízisek és sokkhatások időszakában a megküzdés képessége és annak tudományos vizsgálata szükségszerűséggé vált pont azért, mert a gyorsan változó világban mind az egyének, mind pedig a társadalmi csoportok nehezen találhatnak biztos fogódzókat. Nem működnek már azok a rutinok és jól bejárodott eszközök, amelyek korábban még segítették magában a küzdelemben a szereplőket,

vagy épp abban, hogy elkerüljék a különböző sokkhatásokat. A reziliencia a fenntarthatósággal szemben más minőséget, más szemléletet jelent, ami viszont más megoldásokat és válaszokat generál.

Ugyanakkor a társadalmi reziliencia mérése a tudományos közeg számára sem egyértelmű, ezt jól igazolják azok a folyóiratcikkek és kutatási jelentések, amelyek gyökeresen eltérő módszertant alkalmazva jutnak hasonló vagy éppen eltérő eredményekre. Természetesen van egyfajta egyetértés, együttműködés a különböző elméleti keretek és értelmezések között (Mahler, 2024a), azonban ez az alkalmazott módszertanokban nem mindig figyelhető meg.

Természetesen épp a gyorsan változó gazdasági és társadalmi folyamatok azok, amelyek megnehezítik egy egységes vizsgálati keret kidolgozását, ugyanakkor időről időre szükséges rávilágítani arra, hogy milyen differenciált közeget próbálunk meg értelmezni és megérteni. Jelen dolgozat célja elsősorban az, hogy négy magyarországi mikrotérség vizsgálatával erősítsem azt a szemléletet, hogy a tudományban természetszerűleg jelen lévő egységesítési szemlélet miért ütközhet nehézségekbe. Ehhez a társadalmi reziliencia egyik indikátorát, a társadalmi kohéziót vizsgálom Vend, Bereg, Mezőföld és Közép-Tisza egy-egy mikrorégiójában egy reprezentatív kérdőíves kutatás adatainak másodelemzésével. A dolgozat első felében a társadalmi reziliencia elméleti kereteit mutatom be, ezt követően a kutatás módszertanát ismertetem, majd három index segítségével mutatom be a társadalmi kohézió egyes térségek közötti eltéréseit.

ELMÉLETI HÁTTÉR

A társadalmi reziliencia szakirodalmi háttere bőséges, és a megalkotott elméleti keretek jórészt egy irányba mutatnak, valamint a reziliencia általános elméleteihez igazodnak. Az egyik leg többet idézett elméleti keret szerint a társadalmi rezilienciának három szintje különböztethető meg, ezek az (1) ellenállási, az (2) adaptív és az (3) átalakulásra való képesség (Keck & Sakdapolrak, 2013). Ez a fajta megközelítés rezonál a Martin és Sunley (2015) által megalkotott, rezilienciára vonatkozó definícióval, mely szerint az első szint a (1) visszapattnás, más néven mérnöki reziliencia, amely a sokkhatással szembeni teljes és sikeres ellenállást jelenti. A második szint (2) a „kiterjesztett ökológiai reziliencia”, mely során a tárgy vagy csoport vagy gazdasági szervezet abszorpciós képességük segítségével részben átalakulnak, és a krízis hatására a szervezet részben átalakul. A harmadik szint a (3) „pozitív adaptivitás”, mely lényegében a rendszer alapvető tulajdonságainak megváltozását eredményezi (Martin & Sunley, 2015). Kísértetiesen hasonló értelmezési keretet adtak Davidson és munkatársai a statikus, adaptív és transzformatív szintek meghatározásával kapcsolatban (Davidson et al., 2016).

Mint látjuk a társadalmi ellenállóképességnek fent bemutatott értelmezési kerete nem tér el gyökeresen a reziliencia általános fogalmától, azonban némi finomítás, finomhangolás mégis történt. Keck és Sakdapolrak (2013) szerint

a reziliencia meghatározó tényezői: a társas kapcsolatok és hálózati struktúrák (pl. társadalmi tőke, bizalom, kölcsönösség stb.); az intézményi és hatalmi viszonyok bonyolult rendszere; valamint a felhalmozott tudás és annak megosztása, a diskurzusok mértéke és jelenvalósága (a kultúra szerepe, a tudás és tapasztalat egyéni és társas szinten). Mindezek azonban azt is előrevetítik, hogy a társadalmi reziliencia mérése meglehetősen komplex és kihívásokkal terhelt folyamat.

Korábban végzett felmérésem rámutatott arra (Mahler, 2024b), hogy a társadalmi reziliencia-kutatások meglehetősen eltérőek is lehetnek, és a nagyjából egységes elméleti keret ellenére a mérések erősen differenciáltak. A citált kutatásban két év folyóiratcikkeit vizsgálva mindösszesen 177 indikátort azonosítottam, amelyeket 15 indikátorcsoportba soroltam be (pl. együttműködés, kommunikációs infrastruktúra, társadalmi depriváció, demográfia stb.). Már ez a szám is érzékelteti a különböző mérések közötti jelentős eltéréseket. Ugyanakkor a tanulmány tárgya éppen az, hogy az ennyire differenciált méréseknek lehet-e létjogosultsága, hiszen az állandóan változó társadalmi viszonyok között nehéz biztos mérési pontokat kialakítani, különösen ennek a viszonylag új jelenségnek a vizsgálata során.

Tovább árnyalják a módszertani képet a rezilienciakutatások új irányai. A társadalmi-gazdasági és társadalmi-demográfiai értelmezési tengelyétől való elmozdulást mutatja a társadalmi archetípusok vizsgálata (Li et al., 2026), ami újszerű megközelítésként egy pszichológiai dimenziót emel a kutatás középpontjába. Szintén új értelmezési és elemzési keretnek tekinthető a társadalmi infrastruktúra és a megküzdési képesség kapcsolata (Rashidfarokhi et al., 2026), azaz mennyiben erősíti egy jól megtervezett és kialakított társadalmi infrastruktúra a rezilienciát. A társadalmi reziliencia vizsgálata kiterjed a kék gazdasággal (tengerparti közösségek) kapcsolatos krízisek leküzdésére is (Karakara et al., 2025). Karakara és munkatársai fontos megállapítása, hogy a közösség és az azt alkotó egyének rezilienciaszintje eltérhet egymástól, tehát egy erős közösség képes magas megküzdési képességgel bírni annak ellenére is, hogy az azt alkotó egyének alacsony rezilienciaszinttel rendelkeznek. Számtalan további példa támasztja alá, hogy a mérések nemhogy az egységesítés, sokkal inkább a differenciálódás irányába mutatnak, ami a téma újszerűségét és interdiszciplináris jellegét ismerve teljes mértékben organikus fejlődési iránynak tekinthető.

MÓDSZERTAN

A különböző felmérések a társadalmi reziliencia egyik fontos összetevőjeként tekintenek a társadalmi kohézióra, azon belül is elsősorban a társadalmi hálózatok sűrűségére, az együttműködésre, a bizalom szintjére, a társadalmi felelősségvállalásra és támogatásra (Alizadeh & Sharifi, 2021; Keck & Sakdapolrak, 2013; Rana et al., 2021; Saja et al., 2021; SWEYA et al., 2021; Tariq et al., 2021). A társadalmi kohézió azt jelenti, hogy a közösség tagjai milyen mértékben ér-

zik magukat elkötelezettnek egymás iránt, és milyen mértékű az egymáshoz való kötődésük, ezáltal az erős kohézió megerősíti a társadalmi hálózatokat, fokozza a rezilienciaképességet, ezzel pedig a közösségek számára lehetőséget biztosít ahhoz, hogy a kihívásokkal hatékonyan küzdjenek meg (Delina et al., 2025).

Ugyanakkor különbséget kell tenni a mikro- és makroszintű mérések között. Utóbbiak álláspontom szerint elfedik azokat az érzékeny társadalmi folyamatokat, amelyek az egyes mikrotérsegekben segítik vagy éppen gátolják az ellenállóképesség kialakulását. A mikroszintű mérések jóval árnyaltabban képesek megragadni az egyes folyamatok közötti eltéréseket. Tanulmányom célja az, hogy a mikroszintű folyamatok vizsgálatával világítsak rá a makroszintű összehasonlító elemzések gyengeségeire, egyszersmind a gyakorlati mérések generalizálásának nehézségeire.

Jelen tanulmányban a társadalmi kohézió három aspektusát vizsgáltam négy különböző mikrotérsegekben (Vend, Bereg, Mezőföld és Közép-Tisza). A reprezentatív kérdőíves kutatás térségenként 250-250 főt érintett, mindösszesen 1000 kérdőív került felvételre. Az egy településen felveendő kérdőívek számát a térségben kijelölt települések lélekszáma alapján arányosítottam. A kijelölt településeken belül a lélekszám arányosan meghatározott kérdőívek véletlen sétás, „Kish-kulcsos” mintavétellel, standard kiindulási ponttal kerültek lekérdezésre. A mintába 36 település került beemelésre, és minden egyes településre vonatkozóan meghatározásra került a sikeres interjúk száma. A kutatás során nem háztartások kerültek lekérdezésre, hanem személyek, így nem volt mindegy, hogy az adott lakásban élők közül kik kerültek kiválasztásra.¹ A kutatás eredeti célja a vidéki informális gazdaság és a kölcsönös szociális szolgáltatások működésében bekövetkezett változások vizsgálata volt, és egy 30 évvel korábbi adatfelvétel megismétléseként valósult meg (Brown & Kulcsár, 2001; Obádovics & Kulcsár, 2025).

A vizsgált négy hátrányos helyzetű mikrorégió demográfiai összetétele részben eltér egymástól. Életkor tekintetében szignifikáns különbség nincs, azonban a négy térség közül Közép-Tisza edukációs szintje a legalacsonyabb, míg Vend a „legképzettebb” régió, elsősorban a diplomások kiemelkedő aránya miatt. Mezőföld és Bereg kiegyensúlyozottabb, de mindkét térségben magas a középfokúak aránya (1. táblázat).

¹ A kutatás a Kodolányi János Egyetem és a Cornell University (USA) együttműködésében valósult meg.

1. táblázat. Az iskolázottság szintje mikrorégióként /
Table 1. Level of Education by Microregion

Mikrotérség	8 általános	Szakmával rendelkezik	Érettségizett	Diplomás
Vend	27,2%	30,8%	29,2%	12,8%
Bereg	17,2%	39,6%	36,8%	6,4%
Közép-Tisza	49,0%	35,1%	13,5%	2,4%
Mezőföld	18,8%	40,4%	32,8%	8,0%

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

A térségek fejlettségi szintjét jól érzékelteti a mobiltelefon-ellátottság és az internetelérés. A válaszadók 24 százaléka nem rendelkezik mobiltelefon-készülékkel, és ezek az eredmények térségenként szignifikánsan eltérnek. Közép-Tisza a leginkább elmaradott a négy térség közül, Mezőföld pedig a legkevésbé leszakadó. A válaszadók összességét vizsgálva hasonló arányt mérhetünk az internetet egyáltalán nem használók esetében (22,5 százalék). A térségek telekommunikációs fejlettsége szignifikánsan eltérő: Közép-Tisza a legkevésbé fejlett, míg Mezőföld a leginkább fejlett térség e tekintetben.

Ahogy a demográfiai mutatók is megerősítik, és a háztartások mérete is igazolja, Vend egy kevésbé elmaradott, ugyanakkor előregedő térség, ahol elsősorban a kis háztartások dominálnak, ezzel szemben Mezőföld a kitelepülők miatt fejlettebb, gazdaságilag stabilabb térség. Ez utóbbi bár nem mondható el Beregről, a háztartások szerkezete mégis nagyon hasonló Mezőföldhöz képest. Mindezek mellett azonban a Közép-Tisza vidéke talán a legfejletlenebb, legalábbis társadalmi szempontból a leghátrányosabb, ahol a szegénységi csapda a nagy létszámú háztartások magas arányában is megfigyelhető.

EREDMÉNYEK

Közösségi aktivitás és személyes kapcsolatok

A közösségi aktivitás és a személyes kapcsolatok vizsgálata a társadalmi reziliencia szempontjából azért érdekes, mert az egyik fontos összetevője, a társadalmi kohézió indikátora. A társadalmi beágyazottság és azon belül is az aktív társas kapcsolatok mérésére a kérdőívben a különböző társadalmi csoportokban való részvételre vonatkozó kérdések szerepeltek. A válaszadók 64 százaléka tagja valamelyik Facebook-csoportnak, minden ötödik megkérdezett tagja a falun belül valamelyik hivatalos (pl. önkormányzati) formális csoportnak, közel harmaduk településen belüli baráti vagy egyesületi csoportnak, több mint harmaduk tag-

ja valamelyik településen kívüli baráti csoportnak, több mint egytizedük pedig óvodai, iskolai csoportnak. A kérdéscsoportból készítettem egy közösségi aktivitásindexet, amely az egyes megkérdezettek különböző társadalmi csoportokban való részvételét, aktivitását mutatja. Ez alapján a mintába került válaszadók közel egyharmada egyáltalán nem tekinthető aktívnek, 22 százalékuk egy csoportban, minden ötödik két csoportban, míg csupán egytizedük legalább három csoportban is aktív. A megkérdezettek 15 százaléka négy vagy több csoportban is aktív közreműködő (2. táblázat).

2. táblázat. Közösségi aktivitási index / Table 2: Community activity index

Index (pontszám)	Arány %
0	31,7
1	21,9
2	20,2
3	10,6
4	9,2
5	6,3

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

Bár a varianciaanalízis alapján kimutatható különbség van a mikrorégiók között, a hatásméret ($\eta^2 = 0,032$) alapján a mikrorégió csak gyenge mértékben befolyásolja a közösségi aktivitást ($F(3,996) = 10,918, p < 0,001$). Ami viszont egyértelműen megfigyelhető az az, hogy Vend esetében a többihez képest a legmagasabb a közösségi aktivitási index (2,1-es átlag), míg a másik három régió érdemben nem tér el egymástól. A szórások azt igazolják, hogy nagy egyéni eltérések vannak a megkérdezettek között, de egyik régióban sem extrémén szűk a variancia. Ez alapján Vend a legváltozatosabb régió, tehát az aktívak és passzívak aránya is itt a legmagasabb.

3. táblázat. Közösségi aktivitás indexátlaga mikrorégióként / Table 3. Average community activity index by microregion

Mikrorégió	Átlag	N	Szórás
Vend	2,1012	250	1,77623
Bereg	1,4296	250	1,46934
Közép-Tisza	1,5067	250	1,59431

Mezőföld	1,4662	250	1,19576
Total	1,6259	1000	1,54614

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

A településen belüli informális kapcsolatháló és az azon belüli információ-áramlás mérésére szolgáltak azok a kérdések, amelyekben arra kerestük a választ, hogy bizonyos esetekben (pl. események, szívesség, kérés, segítségnyújtás stb.) milyen forrásból tájékozódnak (pl. Facebook, plakát, családi kapcsolatok stb.). Ebből az információáramlási és kapcsolati mátrixból egy személyes kapcsolati indexet készítettem – két lépésben. Elsőként az egyes eseményekhez kapcsolódó személyes kapcsolati indexet készítettem el (index_1, index_2... index_6), ahol az érték 0–3 között mozog annak függvényében, hogy a három személyes csatorna közül (ismerős, barát; szomszéd; családtag, rokon) a kérdezett hányat jelölt meg. Nulla érték esetében hirdetményből vagy szociális médián keresztül tájékozódik. Az index valójában a személyes kapcsolatok mérését szolgálja. A következő lépésben a hat kialakított indexből készítettem egy 0–18 közötti értéket felvevő összevont személyes kapcsolati indexet (index_total_personal), amely az egyes válaszadók személyes kapcsolati információáramlását hivatott mérni függetlenül az események típusától.

Az alapstatisztikák elemzése alapján elmondható, hogy az egyes eseménykategóriákban és az összevont kapcsolati index esetében is az átlag a középső értékek felé húz; a szórások alapján a válaszok szétterülnek, de a variancia alapján nincs extrém heterogenitás. Az összevont kapcsolati index átlagosan közepes kapcsolati intenzitást mutat. A szórás 4,82 az elméleti 18 pontos tartományhoz képest, ami azt jelzi, hogy a válaszadók nagyon különböznek egymástól kapcsolati aktivitásban. Az index átlaga 9,93 pont, ami magasabb, mint a középérték.

4. táblázat. Személyes kapcsolati index és az összevont személyes kapcsolati index leíró statisztikái / Table 4. Descriptive statistics for the personal relationship index and the aggregated personal relationship index

Index	Esetszám	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás	Variancia
Index_1	1000	,00	3,00	1,7621	1,07036	1,146
Index_2	1000	,00	3,00	1,3881	1,04063	1,083
Index_3	1000	,00	3,00	1,7016	,92477	,855
Index_4	1000	,00	3,00	1,7139	,92178	,850
Index_5	1000	,00	3,00	1,6295	,95443	,911
Index_6	1000	,00	3,00	1,7330	,92436	,854
Index_total_personal	1000	,00	18,00	9,9280	4,81918	23,224

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

A Cronbach-alfa alapján az eseményindexek magas belső megbízhatósággal bírnak (0,906), megfelelően mérik a személyes kapcsolati tájékozódást. A hat item egy egységes dimenziót alkot a korrelációs mátrix alapján, a válaszadók viselkedése következetes ezeknél az információforrásoknál, ami jó alapot szolgáltat az összevont kapcsolati index kialakítására. Az egyes itemek között erős a korreláció, a tanács- és segítségkérés szinte teljesen együtt jár, ami érthető.

Az összesített kapcsolati index életkorral való összevetése jól mutatja az index relevanciáját. Minél magasabb életkori kategóriát vizsgálunk, az index átlaga annál magasabb lesz, azaz míg a 18–39 évesek esetében a kapcsolati index átlaga a medián alatt van (8,96), addig a 40–59 évesek esetében már meghaladja azt (9,93), a 60 évnél idősebbek esetében pedig még inkább (11,17). Azaz a személyes kapcsolatok, a közvetlen információs csatornák az életkor előrehaladtával fontosabbá válnak. Ez egyrészt magyarázható a fiatalabbak magasabb digitalizációs szintjével, másrészt az idősebbek idegenkedésével az ilyen jellegű kommunikációs csatornáktól, másrészt az idősebbek rugalmatlanságát, a személyes kapcsolatokba vetett erősebb hitet, megbízhatóságot (a varianciaanalízis értékei: $F(2,997) = 17,243$; $df = 2$, $p = 0,000$).

5. táblázat. Az összevont személyes kapcsolati index életkorcsoportok alapján /
Table 5. The aggregated personal relationship index by age group

Életkor	Átlag	N	Szórás
18–39	8,9582	362	4,78704
40–59	9,9315	357	4,86468
60+	11,1718	281	4,52344
Total	9,9280	1000	4,81918

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

A nemek közötti különbség is hasonlóan szignifikáns; tradicionálisan a nők számára a személyes kapcsolatok kialakítása, a személyes kommunikációs csatornák fenntartása, működtetése fontosabb, ennek megfelelően az index átlaga esetükben 10,18-as értéket vesz fel, míg a férfiaknál ez alacsonyabb, 9,67, azaz nem éri el az index átlagát (9,93). A másik ilyen differenciáló háttérváltozó az edukációs szint. Az alacsonyabb végzettségű válaszadók számára a személyes, közvetlen kapcsolati jelenlét jóval nagyobb értéket képvisel, nyilván ez összefüggésben van a digitális készségek meglétével vagy azok hiányával. A kapcsolat ebben az esetben is erősen szignifikáns, ($p < 0,01$). Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők esetében az átlag a legmagasabb (11), a szakmát szerzettek esetében némileg alacsonyabb (10,18), az érettségizettek esetében az eredmény már az index átlaga alatt van (9,23), a diplomát szerzettek esetében pedig a legalacsonyabb (8,02).

6. táblázat. Az összevont személyes kapcsolati index nemek szerint /
Table 6. The aggregated personal relationship index by sex

Válaszadó neme	Átlag	N	Szórás
Férfi	9,6720	493	4,85258
Nő	10,1770	507	4,77810
Összesen	9,9280	1000	4,81918

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

7. táblázat. Az összevont személyes kapcsolati index képzettségi szint szerint /
Table 7. The aggregated personal relationship index by educational level

Végzettség	Átlag	N	Szórás
8 általános	11,0000	281	4,59454
Szakmával rendelkezik	10,0220	365	4,86918
Érettségizett	9,2319	281	4,73964
Diplomás	8,0200	73	4,77372
Összesen	9,9280	1000	4,81918

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

Az is természetes, hogy a mélyebb beágyazódást segíti, ha rokonok, közeli családtagok is élnek a településen. Utóbbi esetben az indexátlag is szignifikánsan magasabb (10,46), míg azok esetében, akiknek nem laknak rokonaik, családtagjaik a településen, ez az érték jóval alacsonyabb (7,53), azaz helyi beágyazottságuk szignifikánsan gyengébb.

Az egyes mikrorégiók között is szignifikáns különbséget mutat a személyes kapcsolati index ($p < 0,01$). Közép-Tisza és Bereg térségben a legmagasabb az indexátlag, azaz itt jobban támaszkodnak a személyes csatornákra az itt élők (szomszédok, család, barátok), ezzel szemben a gazdasági szempontból legerősebb, így a gazdasági adatok alapján a legreziliensebb Mezőföldön esetében a legalacsonyabb a személyes kapcsolati tájékozódási index (8,59), ami szignifikánsan alacsonyabb a többi térséghez képest, azaz itt kevésbé jellemző a személyes kapcsolati hálózatokon keresztüli tájékozódás. Vend közepes szintű kapcsolati indexszel rendelkezik (9,63), ellenben nagyon magasa szórással (5,9), ami azt mutatja, hogy a lakosság nagyon heterogén; van, aki sok személyes csatornát használ, és vannak olyanok is, akik alig veszik ezeket igénybe (a varianciaanalízis értékei: $F(3,996) = 11,991$; $df = 3$, $p = 0,000$).

8. táblázat. Az összevont személyes kapcsolati index mikrorégiók szerint /
Table 8. The aggregated personal relationship index by micro-regions

Mikrorégió	Átlag	N	Szórás
Vend	9,6294	250	5,90203
Bereg	10,7321	250	4,10388
Közép-Tisza	10,7643	250	4,35646
Mezőföld	8,5864	250	4,39034
Összesen	9,9280	1000	4,81918

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

Összességében elmondható, hogy a személyes információszerzés kultúrája területileg eltérő, egyes régiókban az emberek jobban támaszkodnak a személyes kapcsolatszerzési csatornákra, míg máshol kevésbé. A fejlettebb térségben (Mezőföld) a személyes információsszerzési csatornák gyengébbek, ez mutatja a régió fejlettségi szintjét (a digitális kommunikáció előnyt élvez, magasabb edukációs szint, több betelepülő), de az ott élők egyéni információszerzési stratégiáinak különbözőségét is.

A BELSŐ KOHÉZIÓ VIZSGÁLATA

A belső kohézió mérésére egy olyan itemsort használtam, amely a kérdőívben a település életével kapcsolatos véleményeket tárta fel. A különböző állításokra (pl. „Ha valaki segítségre szorul, itt a faluban csak a szomszédjára, a környéken lakókra számíthat”; „A fiatalok többsége szeretne elköltözni a faluból”; „A faluba beköltöző családok mindig is idegenek maradnak”; stb.) egy ötfokú Likert-skála (egyáltalán nem ért egyet ... teljesen egyetért) segítségével adtak választ a megkérdezettek. Az itemsor egy része a generációs különbségeket és a fiatalok elvándorlásának kérdését járja körül, egy része a beköltözők és a tősgyökeres lakók közötti ellentéteket, egy részük pedig a vallás szerepét boncolgatja a közösség életében.

Az átlagokat vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az állítások közül nincs olyan, amelyet egyértelműen elutasítanak vagy egyetértenének vele a megkérdezettek. A legnagyobb egyetértés (3,98) abban van, hogy a rászorulókat megsegítésére az állam vagy az önkormányzat hivatott, azaz a gondoskodó állam eszméje továbbra is erős a vizsgált térségekben, viszont némileg ellentmond ennek az, hogy szintén magas az átlaga (3,83) annak az állításnak, hogy ha valaki segítségre szorul, akkor a szomszédjára, vagy a környéken lakókra számíthat elsősorban. A helyben maradást erősíti, hogy a problémák ellenére a többség (átlag 3,96) szeret a településén élni, és nem költözne el. A helyben lakókat ugyanakkor megéri

a fiatalok elköltözésének rémképe (3,23), annak ellenére, hogy látszólag a fiatalok is aktív részét képezik a helyi közösségnek (a fiatalok bevonásának nehézsége csak 2,94-es átlagú). A fiatal-idős dimenzió mentén tovább vizsgálódva azt látjuk, hogy az idősebbek jobban segítenek egymásnak, mint a fiatalok az idősebbeknek (3,66), és nem igaz az (legalábbis a középérték alatti átlagú 2,68 alapján), hogy a fiatalok és az idősek nem értenek meg egymást. Az elköltöző fiatalok – úgy tűnik – törődnek a faluban maradt rokonaikkal (átlag 2,66). A tősgyökeres és a beköltözött lakók közötti ellentétek is kiütkeznek az átlagokat vizsgálva: a régóta itt élők a falu motorjai (3,74), a beköltöző családok nem tesznek többet a faluért (2,54), ugyanakkor az itt élők segítségére számíthatnak (3,85). A beköltözőket érdekli a falu élete, és törődnek másokkal. Az sem igaz, hogy az idegeneket az itt élők nem szeretik (2,47). Ugyanakkor van elég baja mindenkinek, és nem érnek rá másokkal foglalkozni (3,31). Ez utóbbi már a nyitottság kérdését is felveti, azonban az összetartozás fontos érték (3,46); de az irigység is jelen van azzal szemben, akinek kicsit jobban megy a sorsa (3,36). A vallási dimenzió is nagyfokú egyetértést takar, egyrészt az egyháznak már nincs olyan összetartó ereje (3,71), a templomba járók már csak megszokásból teszik (3,21), a fiatalokat nem érdekli a vallás (3,50) míg a kisegyházakhoz való tartozás sok segítséget jelent a tagoknak (3,42).

A belső kohéziós index elkészítéséhez – annak érdekében, hogy az index pozitív irányú legyen – a negatív irányú itemeket, azaz azoknak az állításoknak az irányát, amelyek gyengítenék a kohéziót, megfordítottam. A 24 itemes skála belső kohézióját mutatja meg a Crombach-alfa tesztje, melynek értéke 0,856, ami erős belső megbízhatóságot jelez. A kész index leíró vizsgálata alapján elmondható, hogy a minimum érték 1,48, a maximum 4,3, az átlag 3,10, tehát a közösségi kohézió mérsékelt-magas szinten van, némileg magasabban, mint az eredeti itemek középértéke. A szórás azt mutatja, hogy mérsékelt az eltérés az átlagtól (0,51), mindez összességében azt jelenti, hogy a mintában átlag feletti az összetartás, de vannak, akik kevésbé érzik ezt.

A kohéziós index térségenkénti összehasonlítása szignifikáns eredményt hozott ($p < 0,01$), ami azt jelzi, hogy az egyes térségek esetében mért belső kohézió statisztikailag eltérő. Legmagasabb az átlag Vend térségében (3,49), ami erős belső kohéziót mutat, míg a legalacsonyabb Közép-Tisza vidékén (2,75), ami a teljes index átlagához képest is jelentősen eltér negatív irányba. Bereg térsége szinte egy az egyben az indexátlagot hozza (3,15), míg Mezőföld ennél valamelyest gyengébb (3,02). A szórások 0,38 és 0,5 között mozognak, tehát mérsékelt variabilitás figyelhető meg a csoportokon belül. A csoportok szórása nem homogén (Levene teszt szignifikáns $p = ,000$).

9. táblázat. A kohéziós index térségenkénti összehasonlító vizsgálata /
Table 9: A comparative analysis of the cohesion index by region

Térség	N	Átlag	Szórás	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Vend	250	3,4873	,38121	,02411	3,4398	3,5348	2,14	4,25
Bereg	250	3,1520	,44498	,02814	3,0966	3,2074	1,63	4,25
Közép- Tisza	250	2,7477	,40816	,02581	2,6969	2,7986	1,48	4,30
Mező- föld	250	3,0151	,49668	,03141	2,9532	3,0769	1,67	4,13
Total	1000	3,1005	,50957	,01611	3,0689	3,1321	1,48	4,30

Forrás: saját szerkesztés / Source: Compiled by the author

A Welch/klasszikus ANOVA eredményei alapján a régiók közötti különbségek szignifikánsak voltak ($F(3, 996) = 125,12, p < 0,001$), ami azt jelzi, hogy a régió statisztikailag is meghatározza a belső kohézió szintjét. Mivel a Levenetest szignifikáns volt ($p < 0,001$), a csoportok szórásai nem homogének, ezért a páronkénti összehasonlítást Games-Howell post hoc teszttel végeztem el.

A Games-Howell-elemzés szerint a legnagyobb különbség Vend és Közép-Tisza régió között volt (Mean Difference = 0,74, $p < 0,001$), Vend régióban szignifikánsan magasabb a kohézió. Jelentős, de kisebb különbségeket találtunk Vend és Mezőföld (0,47, $p < 0,001$), valamint Vend és Bereg (0,34, $p < 0,001$) régiók között. Bereg és Közép-Tisza (0,40, $p < 0,001$), valamint Közép-Tisza és Mezőföld (0,27, $p < 0,001$) párosítása is szignifikáns különbséget mutatott, míg a Bereg és Mezőföld közötti eltérés kisebb volt, de még mindig jelentős (0,14, $p = 0,007$).

Összességében a vizsgálat azt mutatja, hogy a Vend régióban a legerősebb az összetartás, míg Közép-Tisza régióban a leggyengébb. A különbségek statisztikailag szignifikánsak, ami arra utal, hogy a régiók társadalmi-kulturális jellemzői valós eltéréseket hordoznak a belső kohézió szintjén.

KONKLÚZIÓ ÉS DISZKUSSZIÓ

Az egyes mikrorégiók belső társadalmi kohézióját három index segítségével mértem. Ezek

- a közösségi aktivitás indexe,
- a személyes kapcsolati index, valamint
- a belső kohéziós index.

Mindhárom index a társadalmi kohézió valamely aspektusára világít rá. A közösségi aktivitás az egyének szűkebb környezetük felé mutatott aktivitást méri, a személyes kapcsolati index az információáramlás és a személyes kapcsolati háló leképződése, míg a belső kohéziós index egy komplex, a települések több szempontú belső kapcsolatrendszerét és attitűdjét mérő itemsor (generációs különbségek, vallás, belső integrációs folyamatok stb.) alapján készült.

Az egyes indexek mikrorégiónkénti elemzése a térségek gazdasági erejét nem feltétlenül igazolja vissza. A közösségi aktivitás indexe régiónkénti eltéréseket mutat ugyan, de gyenge mértékben tekinthető befolyásoló tényezőnek. A személyes kapcsolati index épp ellentétes irányt jár be az egyes térségekben, ennek megfelelően Közép-Tisza és Bereg erős, míg Vend és elsősorban Mezőföld gyenge teljesítményt mutat az elemzés ezen aspektusában.

Összességében elmondhatjuk, hogy az egyes térségek között a társadalmi kohézió és annak különböző aspektusai eltéréseket mutatnak. A statisztikai adatok vagy akár a jelen kutatásban a kommunikációs fejlettség alapján mért gazdasági és demográfiai teljesítmény – ami a reziliencia mérések egyik alapvető sarokköve és egyben a makroszintű reziliencia mérések állandó hivatkozási alapja – nem képes az egyes régiók finom különbségeire rámutatni, ezért az ilyen jellegű rezilienciamérések képesek elfedni az egyes régiók között meglévő különbségeket. Mindez azt is jelenti, hogy makroszintű mérések általánosításra való törekvése nem lehet minden esetben célravezető. Az egyes régiók társadalmi szerkezete, gazdasági helyzete és történelmi öröksége jelentősen befolyásolja azok belső kohézióját, rugalmasságát és a kockázatokra való reagálást egyaránt.

Jelen tanulmány eredményei tovább erősítik azt a szemléletet, hogy a társadalmi jelenségek mérése és azok módszertani generalizálása több kockázatot is rejt magában. Ugyanakkor a további kutatásoknak nagyobb hangsúlyt kell helyezniük a mikroszintű mérések módszertanának további finomhangolására, az értelmezési keretek bővítésére és az erősen differenciált társadalmi folyamatok megértésének módszertani mélyítésére.

IRODALOM

- Alizadeh, H., & Sharifi, A. (2021). Analysis of the state of social resilience among different socio-demographic groups during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 64, 102514. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102514>
- Brown, D. L., & Kulcsár, L. (2001). Household Economic Behavior in Post-Socialist Rural Hungary. *Rural Sociology*, 66(2), 157–180. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2001.tb00062.x>
- Davidson, J. L., Jacobson, C., Lyth, A., Dedekorkut-Howes, A., Baldwin, C. L., Ellison, J. C., Holbrook, N. J., Howes, M. J., Serrao-Neumann, S., Singh-Peterson, L., & Smith, T. F. (2016). Interrogating resilience: Toward a typology to improve its operationalization. *Ecology and Society*, 21(2), <https://doi.org/10.5751/ES-08450-210227>
- Delina, L. L., Afable, S. D., Fuerzas, I., Tam, K.-P., Dharmiasih, W., & Salamanca, A. (2025). Roots of resilience: Revealing social networks for enhancing social resilience in Indigenous Indonesian and Philippine ricescapes. *Climate Risk Management*, 48, 100711. <https://doi.org/10.1016/j.crm.2025.100711>
- Karakara, A. A.-W., Peprah, J. A., & Dasmani, I. (2025). Social resilience and the blue economy: A study on fishermen in coastal communities in Ghana. *World Development Sustainability*, 7, 100257. <https://doi.org/10.1016/j.wds.2025.100257>
- Keck, M., & Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde*, 67(1), 5–19. <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2013.01.02>
- Li, M., Borzino, N., Roberts, A. C., Joerin, J., & Schubert, R. (2026). Enhancing social resilience: How social archetypes matter for designing effective policies – A case study for Singapore. *Cities*, 171, 106745. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2025.106745>
- Mahler, B. (2024a). Challenges in defining and measuring social resilience. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 21(4), <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2024.38>
- Mahler, B. (2024b). The meaning of social resilience: Interdisciplinary status or a new viewpoint? In Sávai M. (Ed.), *Green and Digital Transitions* (pp. 175–191). Szegedi Tudományegyetem. <https://doi.org/10.14232/gtk.gdtgiss.2024.11>
- Martin, R., & Sunley, P. (2015). On the notion of regional economic resilience: Conceptualization and explanation. *Journal of Economic Geography*, 15(1), 1–42. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015>
- Obádovics Cs. & Kulcsár L. (2025). *Az informális gazdasági magatartás és a kölcsönös szociális szolgáltatások változása a vidéki Magyarországon* című kutatás három célterületének társadalmi-gazdasági jellemzése és a változások feltárása 1996–2023 között. In Resperger R., Széles Zs. & Tóth B. I. (szerk.), *Fenntarthatósági átmenet – Innovációs ökoszisztémák – Digitális megoldások / Sustainability*

- Transitions – Innovation Ecosystems – Digital Solutions. Konferenciakötet / Conference Proceedings* (pp. 240–252). Soproni Egyetem Kiadó. <https://doi.org/10.35511/978-963-334-550-4-85-1>
- Rana, I. A., Bhatti, S. S., Jamshed, A., & Ahmad, S. (2021). An approach to understanding the intrinsic complexity of resilience against floods: Evidences from three urban communities of Pakistan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 63, 102442. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102442>
- Rashidfarokhi, A., Pelsmakers, S., Maununaho, K., De La Rosa, R. C., Järventausta, H., Toivonen, S., Tarpio, J., & Tähtinen, L. (2026). Enhancing social resilience: The role of social infrastructure in crisis management within the built environment. *Climate Risk Management*, 51, 100796. <https://doi.org/10.1016/j.crm.2026.100796>
- Saja, A. M. A., Teo, M., Goonetilleke, A., & Ziyath, A. M. (2021). Assessing social resilience in disaster management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52, 101957. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101957>
- Sweya, L. N., Wilkinson, S., & Kassenga, G. (2021). A social resilience measurement tool for Tanzania's water supply systems. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 65, 102558. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102558>
- Tariq, H., Pathirage, C., & Fernando, T. (2021). Measuring community disaster resilience at local levels: An adaptable resilience framework. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 62, 102358. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102358>